

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

думка, 1999. – С. 28-42.

3. Лукьянченко Н.Д., Муромец Н.Е. Инвестиционная поддержка качества персонала предприятия. – Донецк: ООО «Лебедь», 2003. – 178 с.
4. Савченко В.А. Управление развитием персонала: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 351 с.
5. Пищулина О. Основні напрями реформування політики держави щодо регулювання ринку праці та управління трудовими ресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua.

РЕЗЮМЕ

У статті досліджено особливості формування якості робочої як важливого чинника інноваційного розвитку. Визначено, що в сучасних економічних умовах основне джерело забезпечення світового інноваційного розвитку знаходиться в інтелектуальних, творчих можливостях робочої сили, інтенсивність використання яких може бути збільшена за рахунок підвищення якості робочої сили.

Ключові слова: якість робочої сили, інноваційний розвиток, кваліфікація працівника.

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы особенности формирования качества рабочей как важного фактора инновационного развития. Определено, что в современных экономических условиях основной источник обеспечения мирового инновационного развития находится в интеллектуальных, творческих возможностях рабочей силы, интенсивность использования которых может быть увеличена за счет повышения качества рабочей силы.

Ключевые слова: качество рабочей силы, инновационное развитие, квалификация работника.

SUMMARY

The article provides the features of working quality formation as an important factor in innovation. Determined that in the current economic conditions the main source of global innovation is the development of intelligent and creative possibilities of labor intensity, usage of which can be increased by improving the quality of the workforce.

Keywords: quality of the workforce, innovative development, qualifications of the employee.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991–1996 РР.)

Бровар О.В., перший проректор університету банківської справи Національного банку України, доктор історичних наук, доцент

Однією з головних складових незалежності України стало існування власної банківської та грошової системи. Її формування було одним із тих перших серйозних викликів, з якими зіткнулася молода Українська держава, адже формування потужної та сучасної банківської системи є запорукою державного суверенітету, підвалиною успішного економічного розвитку держави. У Декларції про Державний суверенітет України зазначалося: «Українська РСР самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову, системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує власну грошову одиницю»¹.

З метою практичної реалізації Декларції про Державний суверенітет України ВРУ 3 серпня 1990 р. приймає Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» згідно з яким банківська система України складається з Національного банку, Зовнішньоекономічного банку, комерційних банків, та інших кредитних установ різних форм власності. На законодавчому рівні було проголошено, що НБУ є вищою кредитною та емісійною установою держави, підзвітний ВРУ і проводить в республіці єдину державну грошово-кредитну та валютну політику, координує діяльність банківської системи в цілому, організовує міжбанківські розрахунки, здійснює функції резервного банку².

Після прийняття вказаних законодавчих актів постало питання про створення власної банківської системи. 20 березня 1991 р. ВРУ з метою подальшого будівництва власної банківської системи приймає Закон України «Про банки і банківську діяльність», який став правовою основою для створення і функціонування комерційних банків в Україні. З прийняттям даного закону Український республіканський банк Держбанку СРСР оголошено власністю України і на його базі створено Національний банк України³. 7 жовтня 1991 р. ВРУ затвердила Статут Національного банку України⁴. Цими нормативно-правовими документами і були закладені організаційно-правові основи створення та подальшого розвитку НБУ.

6 червня 1991 р. ВРУ майже одностайно обрала першим Головою Правління НБУ Володимира Павловича Матвієнка, відомого банкіра, кандидата економічних наук, професора. Першим кроком В.П. Матвієнка було визначення стратегічних напрямів роботи НБУ: негайне відкриття кореспондентських рахунків НБУ в іноземних банках з метою спрямування зовнішньоекономічного обороту України через рахунки НБУ і таким чином мобілізації валютних коштів для зміцнення її незалежності. За короткий термін валютна виручка пішла не в радянський «Зовнішекономбанк», а на рахунки НБУ в іноземних банках. У період створення власної банківської системи кваліфіковані консультанти В.П. Матвієнку надавав відомий американський фінансист Джордж Сорос⁵.

Влітку 1991 р. НБУ видав низку інструкцій, які встановлювали його верховенство над комерційними банками. У серпні 1991 р. було встановлено розмір мінімальних статутних фондів для комерційних банків. У жовтні 1991 р. НБУ провів перереєстрацію створених в Україні комерційних банків, що були зареєстровані колишнім Держбанком СРСР.

Це було першим етапом реформування банківської системи України. Були закладені основи класичної дворівневої структури банківської системи, яка включала Національний банк України, як головний банківський інститут, що є емісійним центром країни і відповідає за управління всією грошово-кредитною системою та банківську систему, яка представлена мережею комерційних банків, які за умови здорової конкуренції покликані задовольнити потреби населення та економіки держави в банківських послугах і створити умови для стабілізації та поступового зростання економіки України.

24 березня 1992 р. ВРУ на закритому засіданні звільнила В.П. Матвієнка із займаної посади та призначила новим головою Правління відомого фінансиста, народного депутата України – Вадима Петровича Гетьмана. Майже за 9 місяців своєї роботи йому вдалося багато зробити для становлення НБУ, як окремого органу державного управління⁶.

Влітку 1992 р. НБУ встановив порядок видання ліцензій на право здійснення операцій з валютними цінностями, розпочав встановлювати валютний контроль та легалізувати свою присутність на міжнародній арені (вступ до Міжнародного валютного фонду Світового банку, до Європейського банку реконструкції і розвитку), в якості незалежного фінансового інституту, розпочалося встановлення

© Бровар О.В., 2013

¹ Декларация про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – С. 429.

² Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про економічну самостійність Української РСР» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 34. – С. 499.

³ Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – С. 281.

⁴ Постанова Президії Верховної Ради України «Про Статут Національного банку України» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 50. – С. 705.

⁵ Матвієнко В. Однією з головних складових незалежності України було створення власної банківської та грошової системи / В. Матвієнко // Вісник Національного банку України. – 2011. – №10. – С. 14–15.

⁶ Гетьман В. Сильна держава може постати лише за наявності сильних Мінфіну і центрального банку / В. Гетьман // Вісник Національного банку України. – 2011. – №10. – С. 18–19.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

кореспондентських відносин з іншими державами СНД.

У серпні 1992 р. було створено Валютну біржу НБУ (у липні 1993 р. її було реформовано в Українську міжбанківську валютну біржу), чим було започатковано валютний ринок в Україні.

До листопада 1992 р. НБУ встановлював обмінні курси грошової одиниці України відносно долара США, а з 19 листопада 1992 р. також до валют країн рублевої зони. Наприкінці грудня 1992 р. карбованець був девальвований до рівня 1,54 українського карбованця за 1 російський рубль; курс до долара США становив уже 638 карбованців. Подібна девальвація виявилася недостатньою для забезпечення на валютному ринку необхідної кількості іноземної валюти (як у готівковій, так і в безготівковій формі) для виконання зобов'язань резидентів за імпорнтними контрактами. Особлива увага уряду та НБУ була звернена на розвиток мережі обмінних пунктів. Будь-які обмеження на ввіз та вивіз готівкових російських рублів були скасовані, а це призводило до того, що їх власники (особливо в східних регіонах України) не бажали здійснювати обмін російських купюр на карбованці.

Розуміючи необхідність створення умов для підтримання курсу національної грошової одиниці, НБУ наприкінці 1992 р. розпочав роботу щодо створення валютних резервів України, структура яких була затверджена Правлінням НБУ, у таких пропорціях: долари США – 40 %, марки ФРН – 20 %, ЕКЮ – 20 %, інші валюти – 15 %, золото – 5 %.

Значні надії у створенні валютного резерву покладалися на підтримку міжнародних фінансових організацій, проте значної фінансової допомоги з їхнього боку у той час не було надано. Ситуація залишалася незмінною до березня 1993 р., коли набуло чинності нове валютне законодавство, яке дещо лібералізувало валютний ринок. Основним законодавчим актом у цій сфері став Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. Він регулює операції з валютними цінностями, визначає статус валюти України, встановлює загальні принципи валютного регулювання, функції кредитних установ під час здійснення валютних операцій; порядок використання надходжень в іноземній валюті, а також відповідальність за порушення валютного законодавства резидентами.

Згідно з цим Декретом було передбачено встановлення НБУ валютного (обмінного) курсу національної грошової одиниці на підставі результатів торгів на міжбанківському валютному ринку України¹. Зокрема, порядок установлення та використання валютного курсу було визначено Інструкцією НБУ від 14 березня 1993 р. НБУ міг установлювати й інші способи визначення курсів валютних цінностей, виражених у розрахункових (клірингових) одиницях, а також у неконвертованих іноземних валютах. У першому випадку йшлося про торговельний оборот з іноземними державами, у другому – про неторговельні платежі. НБУ встановлює також граничні розміри маржі за операціями на міжбанківському валютному ринку України для уповноважених банків та інших фінансово-кредитних установ.

У червні 1993 р. було створено в Центральну розрахункову палату НБУ та Центр міждержавних розрахунків НБУ. У процесі становлення власної валюти та власної фінансово-кредитної системи роль НБУ особливо відповідальна. Передусім потрібно було провести грошову реформу – запровадити власну грошову одиницю, щоб позбутися фінансової залежності від Росії.

З метою вирішення цієї проблеми 9 листопада 1991 р. Президія ВРУ прийняла постанову «Про введення в обіг на території республіки купонів багаторазового використання»². На виконання даної постанови НБУ з 10 січня 1992 р. розпочав впровадження багаторазових купоно-карбованців, що дало змогу наприкінці 1992 р. вийти з рублевої зони кран Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД). На фінансовому ринку України склалася ситуація «двогрошів'я» – у готівковому обігу одночасно перебували «радянські карбованці» та українські купоно-карбованці. Розрахунки за продовольчі та промислові товари проводилися винятково купоно-карбованцями, а розраховуватися за послуги та інші види платежів можна було також і радянськими карбованцями за курсом 1 до 1. Дана проблема була повністю вирішена у листопаді 1992 р., коли радянські карбованці були повністю замінені на українські карбованці. Планувалося, що українські карбованці проіснують 4–6 місяців, але вони були в обігу до 1996 р. прийнявши на себе весь інфляційний удар.

У перші роки незалежності НБУ доводилося працювати у складному середовищі, яке характеризувалося макроекономічною нестабільністю, відсутністю джерел фінансування бюджету, втручання органів державної влади в процеси кредитування тих чи інших галузей господарства та окремих суб'єктів господарювання за рахунок кредитної емісії НБУ без будь-якої зв'язки з макроекономічними показниками. Як наслідок, в даний період НБУ був нездатний регулювати грошову масу в обігу, і її зростання в 1992 р. більше як у 10 разів, призвело до того, що рівень інфляції перевищив 2000%, а в 1993 році двадцятикратне збільшення маси грошей стало причиною рекордного рівня інфляції – 10256%. Це спричинило різке падіння економічної активності виробників і життєвого рівня населення. У 1994 р. НБУ започаткував рестрикційну монетарну політику, завдяки якій темпи зростання грошової маси знизилися майже в 3 рази порівняно з попереднім роком. Розпочавши з найпростіших механізмів, НБУ на практиці опанував монетарні інструменти, які застосовують центральні банки економічно розвинених держав³. За таких умов відбулося становлення Національного банку України, що і стало першим етапом його діяльності, спрямованою на функціонування Національного банку як головного банківського інституту, що виконує функції єдиного емісійного центра держави, відповідає за управління всією грошово-кредитною системою та стабілізацію валютного ринку.

Паралельно з функціонуванням на фінансовому ринку названих вище грошових одиниць велася активна робота з розроблення макету українських грошей. Ініціатором створення і впровадження української національної валюти – «гривні» став В.П. Матвієнко. Їх дизайн розробляли українські художники Василь Лопата і Борис Максимов. У вересні 1991 р. ВРУ дозволила випуск банкнот номіналами 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100, 200 гривень. Пізніше «3» замінили на «2», а «25» на «20»⁴.

10 грудня 1991 р. згідно Постанови Президії ВРУ «Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України» НБУ отримав право визначати детальні ознаки купюр усіх номіналів, а Голова Правління НБУ – підпису до друку зразків цих банкнот⁵. 23 жовтня 1991 р. було укладено договір з канадською компанією «Кенедіен банкнот компані» про друк гривні, але виявилось, що дане підприємство не має достатніх потужностей для виготовлення потрібної кількості банкнот. Тож додатково було укладено договір з англійською компанією «Томас де ля рю».

14 листопада 1991 р. Президія ВРУ прийняла Постанову «Про національну валюту в Україні», якою був визначений термін впровадження в обіг в Україні національної валюти з 1 січня 1992 р.⁶

18 вересня 1991 р. КМУ прийняв постанову «Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів», згідно з якою НБУ створив дирекцію з будівництва необхідних об'єктів⁷.

¹ Декрет Кабінету Міністрів України № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=15-93>. – Загол. з екрана.

² Постанова Президії Верховної Ради України «Про введення в обіг на території республіки купонів багаторазового використання» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – С. 627.

³ Ющенко В. Національний банк завжди був флагманом економічних інновацій, важливою складовою процесу державотворення / В. Ющенко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 10. – С. 22.

⁴ Сарапин Н. «Народження гривні» / Н. Сарапин // Чернігівський вісник. – 2000. – 27 вересня.

⁵ Постанова Президії Верховної Ради України «Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України» // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 10. – С. 146.

⁶ Постанова Президії Верховної Ради України «Про національну валюту в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – N 4. – С. 23.

⁷ Постанова Кабінету Міністрів України Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів від 18 вересня 1991 р. № 212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/212-91-%D0%BF>. – Загол. з екрана.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

З січня 1994 р. НБУ відповідно до покладених на нього функцій організатора міжбанківських розрахунків запроваджена національна електронна платіжна система з використанням найновіших електронних технологій у банківській справі, до якої залучена вся банківська система України. Впровадження її сприяло фундаментальним зрушенням у банківських технологіях, піднесло на новий якісний рівень стандарт обробки інформації в банківській сфері. Завдяки цій системі стала неможливою несанкціонована емісія. Впровадження даної системи дало змогу відмовитись від використання паперових платіжних документів, що поклато край використанню фальшивих авізо, а також значно підвищило швидкість, якість та надійність виконання платежів у державі. За допомогою програмного забезпечення стало можливим підвищити захист платежів від зовнішнього втручання. Існуюча система електронних міжбанківських розрахунків цілком задовольняла потреби економіки України на той час.

Виконуючи вимоги нової Конституції України та Указу Президента України «Про грошову реформу в Україні» від 25 серпня 1996 р. № 762/96, НБУ в період з 2 по 16 вересня 1996 р. провів грошову реформу в державі, випустивши в обіг нові гроші – «гривню» та «копійки»¹. У перший же день її впровадження за встановленим курсом було перераховано у гривню ціни, тарифи, заробітну плату, стипендії, пенсії, кошти на рахунках підприємств, установ та організацій, а також вклади громадян за курсом 100 000 карбованців за одну гривню без будь-яких обмежень і конфіскацій із вільним їх використанням у гривнях. Щоб ніхто з громадян не постраждав від реформи, упродовж 15 днів у готівковому обігу одночасно вільно використовувалися як гривні, так і карбованці, а після 16 вересня 1996 р. термін обміну карбованців на гривні продовжувався декілька разів. До 19 вересня 1996 р. банківською системою було вилучено 327,9 трлн. карбованців у резервні фонди НБУ в погашення емісії. Всього ж за часів реформи НБУ ввів у готівковий обіг 3 132, 5 млн. грн.

Головним досягненням реформи було запровадження повноцінної національної валюти України та підтримка її стабільності НБУ. Це не тільки підвищило авторитет НБУ в українському суспільстві та закордоном, а й сприяло збільшенню обсягів залучених іноземних інвестицій, прискорило рух грошей і сприяло поліпшенню грошово-кредитного ринку України, зростанню обсягів депозитів від населення в комерційних банках та збільшенню обсягів коштів, які видавалися у вигляді кредитів як фізичним, так і юридичним особам.

Висновки

Сьогодні банківська система є ключовою частиною фінансової системи України, важливим елементом господарського механізму, де реформування починаються раніше, ніж в інших секторах економіки. Саме банківська система повинна відіграти важливу роль у створенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливання коштів для структурної перебудови економіки і розвитку підприємництва. Основною ланкою цієї сфери є Національний банк України, якому належить провідне місце у загальному механізмі організації й регулювання банківської системи від ефективності функціонування якої вирішальною мірою залежить успіх соціально-економічних перетворень у країні загалом. Будь-які зміни у функціонуванні банківської системи впливають на інтереси всіх суб'єктів господарювання, і разом із тим можуть призвести до дестабілізації економічної, політичної, соціальної та інших сфер суспільного життя. Натомість налагодженість грошово-кредитної політики відповідно до потреб економіки, управління попитом і пропозицією грошей, що досягаються за активної участі Національного банку України, здатні нейтралізувати диспропорції між сукупним попитом і пропозицією в економіці, надати позитивного руху економіці країни. Тому дослідження історичних аспектів розвитку Національного банку України є необхідною умовою у процесі визначення та розробки концепції подальшого розвитку банківської системи України.

РЕЗЮМЕ

Проаналізовано основні тенденції становлення та розвитку Національного банку України впродовж 1991–1996 рр. Досліджено нормативно-правову базу функціонування Національного банку України. Визначено роль НБУ в формуванні концептуальних засад та реалізації фінансової політики в Україні, запровадженні національної валюти, становленні фінансово-кредитної системи нашої держави.

Ключові слова: Національний банк України, національна валюта, фінансово-кредитна система держави, фінансова політика.

РЕЗЮМЕ

Проанализированы основные тенденции становления и развития Национального банка Украины на протяжении 1991-1996 гг. Исследованы нормативно-правовую базу функционирования Национального банка Украины. Определена роль НБУ в формировании концептуальных основ и реализации финансовой политики в Украине, внедрении национальной валюты, становлении финансово-кредитной системы нашего государства.

Ключевые слова: Национальный банк Украины, национальная валюта, финансово-кредитная система государства, финансовая политика.

SUMMARY

The basic tendencies of formation and development of the National Bank of Ukraine during 1991-1996. The legal base of the National Bank of Ukraine. The role of the Bank in the formation of the conceptual framework and the implementation of monetary policy in Ukraine, the introduction of the national currency, the development of the financial and credit system of our country were studied.

Keywords: National Bank of Ukraine, national currency, financial and credit system of state, monetary financial policy.

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Борисенко Т.М.:

Постановка проблеми. Запорізька область є важливим старопромисловим регіоном у соціально-економічній системі України. За розміром території (27,2 тис. кв. км.), чисельністю населення (1801,3 тис. чол. у 2010 р.), обсягом валового регіонального продукту (33186 млн. грн. у 2009 р.) вона займає дев'яту позицію в Україні [1]. Однак за індексом людського розвитку у 2010 р. вона займала 20 місце серед регіонів України. Область має значні проблеми у забезпеченні добробуту населення, які поки що недостатньо досліджені.

В області ставиться завдання підвищення рівня життя. У Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року визначено, що найважливішим завданням управління регіональним розвитком є підвищення рівня та якості життя населення. Саме цей показник лежить в основі оцінки ефективності суспільного розвитку і залежить він від забезпеченості населення необхідними благами й послугами, досягнутого рівня їхнього споживання й ступеня задоволення потреб [2]. Не зважаючи на постановку такого стратегічного завдання, його досягнення здійснюється надто повільними темпами. Це потребує більш глибокого аналізу даної проблеми та обґрунтування підходів до її вирішення.

Метою статті є порівняльний аналіз життєвого рівня населення Запорізької області і розробка пропозицій щодо підвищення добробуту.

Виклад основного змісту. Для порівняльного аналізу рівня життя населення Запорізької області з іншими регіонами оберемо декілька областей, які за територією, чисельністю населення, рівнем урбанізації, структурою економіки мають приблизно такі ж параметри, як і досліджувана нами область. Аналіз цих параметрів по регіонах України показав, що найбільш подібними є Полтавська та Луганська області (табл. 1). За чисельністю населення Запорізька обл. перевищує Полтавську на 20% та менша Луганської обл. на 30%. Вони майже однакові за територією, обсягами валової доданої вартості. Структура видів економічної діяльності (за їх часткою у ВДВ) відрізняється

¹ Указ Президента України № 762/96 «Про грошову реформу в Україні» від 25 серпня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/762/96>. – Загол. з екрана.